

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ПРО МЕТОДИ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Метод навчання – засіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності педагога і учнів, спрямованої на вирішення задач освіти, виховання і розвитку учнів у процесі навчання.

Методи навчання здійснюються через різні прийоми.

Прийом – окрема визначена дія, складова процесу здійснення будь-якого методу навчання.

Методи виробничого навчання – основні способи діяльності майстра та учнів З(ПТ)О, завдяки яким учні оволодівають знаннями, уміннями і навичками, професійною майстерністю, розвивають творчі здібності, розумові і фізичні сили.

Методи виробничого навчання мають свої особливості, що впливають із специфіки та змісту курсу виробничого навчання, а також рівня формування професійно важливих якостей у учнів, їх індивідуальних особливостей.

Зміст виробничого навчання вимагає відточення робочих рухів, дій, прийомів, операцій, формування умінь і навичок осмисленого здійснення технологічного процесу.

Класифікація методів виробничого навчання

Існують різні підходи до здійснення класифікації методів виробничого навчання залежно від вибору основи. У теорії і практиці виробничого навчання найпоширенішою є класифікація методів за ознакою джерела інформації та характеру і активності пізнавальної діяльності.

Методи за джерелом інформації

1. *Словесні методи* (інструктаж, бесіда, пояснення, розповідь, робота з друкованим джерелом інформації).

Словесні методи:

- дозволяють в короткий термін передати велику за обсягом інформацію;
- розвивають абстрактне мислення;

– розвивають у учнів здібності до вірного, глибокого та осмисленого сприйняття довкілля і визначення сутності предметів, явищ, зв'язків та закономірностей між ними.

2. **Наочні методи** – це візуальне сприйняття дійсності, поєднання наочного сприйняття і слова.

У ЗП(ПТ)О застосовуються різні **види наочності**, які можна поділити на **три основні групи**:

– демонстрація об'єктів і процесів, що вивчаються, у натуральному, природному вигляді (роздатковий матеріал, макети, моделі, натуральні зразки, показ прийомів роботи, проведення дослідів);

– демонстрація зображень, у тому числі символічних, умовних (креслення, принципові монтажні, кінематичні, електро-, радіотехнічні схеми та ін.);

– демонстрація за допомогою інформаційних технічних засобів навчання, у тому числі проектора, комп'ютера, тощо.

Основні форми поєднання наочності і слова:

– за допомогою слова педагог керує за спостереженнями учнів, а знання про сам об'єкт, що вивчається, учні добувають із самої наочності об'єкту;

– наочні об'єкти використовуються як підтвердження словесного викладання навчальної інформації;

– наочні об'єкти доповнюють словесні пояснення у тих випадках, коли слово не може з достатньою повністю охарактеризувати явище;

– наочні об'єкти використовуються як засіб об'єднання, узагальнення і систематизації окремих словесних інформацій;

– позитивно впливають на емоційну сферу діяльності учнів.

3. **Практичні методи** (вправи, лабораторно-практичні роботи, рішення виробничих і технічних задач, дослідження, самостійна практична робота учнів).

Практичні методи забезпечують формування, закріплення та удосконалення практичних умінь і навичок через такі **методичні прийоми**:

– постановка задач;

– планування і організація їх виконання;

– оперативне стимулювання;

– регулювання і контроль;

– аналіз підсумків практичної роботи;

– виявлення причин недоліків;

– коректування практичної діяльності.

Вправи – основний метод виробничого навчання. Вправи використовуються на всіх етапах професійного навчання, в тому числі:

– при виконанні трудових прийомів;

– при виконанні трудових операцій;

– при виконанні трудових процесів;

– при керуванні технологічним процесом;

– при виконанні вправ на тренажерах тощо.

Методи за характером пізнавальної діяльності (репродуктивні і продуктивні)

Репродуктивні

1. *Пояснювально–ілюстративний*, при застосуванні якого учні слухають пояснення та спостерігають за показом майстра. Використовується переважно на початкових етапах навчання.

2. *Репродуктивний*, який полягає у:

- виконанні учнями прийомів та операцій за зразком, показаним майстром;
- виконанні робіт згідно з інструкційно–технологічною карткою;
- вправах на тренажерах за докладно розробленою інструкцією;
- контролі процесу та підсумків роботи за вказівкою майстра.

Продуктивні

1. *Частково–пошуковий*, який полягає у:

- виконанні завдань за технологічною карткою, яка не має інструктивних вказівок;
- самостійній роботі на тренажерах при різних режимах та ситуаціях;
- прийнятті оптимальних рішень при роботі в незвичних умовах;
- активній участі при розборі особливостей нових трудових прийомів та їх застосуванні у виробничій діяльності;
- відшуку причинно–наслідкових зв'язків.

2. *Дослідницький*, який полягає у:

- самостійному визначенні технології та режимів виконання завдань;
- проведенні досліджень для встановлення закономірностей та алгоритмів технологічних процесів;
- плануванні і виконанні індивідуальних та кваліфікаційних робіт або курсових і дипломних проектів.

Репродуктивні методи забезпечують міцність засвоєння навчальної інформації, швидкість формування практичних умінь і навичок, безпосередність керування навчальним процесом, оперативність при виправленні помилок та їх причин.

Перевага використання репродуктивних методів надається у тих випадках, коли учні ще не володіють уміннями і навичками пошукової діяльності.

Продуктивні методи використовуються у тих випадках, коли учні мають базові знання та навички для пошукової роботи. Ці методи забезпечують розвиток творчої навчально–пізнавальної діяльності учнів, сприяють більш осмисленому та самостійному оволодінню знаннями, уміннями і навичками.

Проблемно-розвиваючі методи:

- монологічне проблемне викладання;
- діалогічне проблемне викладання;
- евристичний;
- алгоритмічний;
- програмований.

При застосуванні проблемно-розвиваючих методів можуть бути застосовані такі **методичні прийоми**:

- утворення проблемної або нестандартної виробничої ситуації;
- організація колективного обговорення можливих гіпотез рішення;
- вибір оптимальних рішень;
- планування і виконання готового проблемного завдання.

Види проблемно-розвиваючих прийомів:

- *проблемна розповідь*, коли педагог по ходу пояснення висуває проблему, розмірковує, доводить, узагальнює, аналізує факти і обирає приклад оптимального рішення;
- *евристична проблемна бесіда*, коли педагог ставить перед учнями ряд послідовних і взаємопов'язаних питань, у відповідях на які вони повинні висказувати свої рипущення та пропозиції і намагатись самостійно довести їх справедливість;
- *проблемно-пошукові справи* можуть бути застосовані у тих випадках, коли учні можуть самостійно, за завданням майстра виконати окремі види дій, що підводять їх до засвоєння нової інформації та формування умінь і навичок виконання практичної діяльності в нестандартних ситуаціях;
- *дослідницькі лабораторні роботи* використовуються з метою розвитку умінь і навичок творчої науково-пізнавальної діяльності, сприяють більш усвідомленому і самостійному оволодінню професією;
- *алгоритмічна діяльність* полягає у тому, що новий навчальний матеріал розподіляється на частини, вивчення яких здійснюється у строгій логічній послідовності, причому кожна частина навчального матеріалу насичена проблемними запитаннями, ситуаціями, завданнями;
- *програмовані завдання* – це створення різноманітних програм вивчення одного і того ж навчального матеріалу в залежності від інтелекту учнів, періоду навчання і наявної виробничої ситуації.

Методи активного навчання

Загальні ознаки активних методів:

- вимушена активність учнів;
- тривалість активності;
- можливість застосування нетрадиційних методів контролю;
- висока позитивна емоційність активних методів;
- тривалість співпраці педагога і учнів при застосуванні активних методів;
- можливість самостійного і творчого вибору алгоритму дій.

Методи активного навчання поділяються на *традиційні (неімітаційні) та інноваційні (імітаційні та імітаційні ігрові)*. За своїм характером традиційні методи спрямовані на формування особистості із заданими якостями, яка професійно діє лише в стандартних умовах. Але, враховуючи той факт, що у багатьох галузях зміст і технологія виробництва поновлюються кожні 5–7 років, а також те, що сучасні виконавці робіт все частіше вимушені діяти у нестандартних або непередбачених обставинах, наші випускники дуже часто стають неуспішними людьми і професіоналами невисокого ґатунку. Тому все частіше при навчанні професії застосовуються Інноваційні методи навчання. Поняття "інновація" стосується не стільки розробки та впровадження нового змісту освіти, нових педагогічних технологій, скільки, перш за все, зміни стилю мислення, образу діяльності, системи взаємовідносин педагога і учнів.

В процесі виробничого навчання можуть бути реалізовані такі методи активного навчання:

Традиційні

- лабораторно–практичні заняття;
- самостійне виконання навчально–виробничих робіт;
- виробничий семінар;
- виробнича практика;
- виконання індивідуальних завдань;
- дискусія з мозковим штурмом;
- програмоване навчання;
- дослідницька робота

Інноваційні

- розробка варіантів рішень;
- імітаційні вправи;
- індивідуальний тренінг;
- аналіз конкретних ситуацій;
- розігрування ролей;
- ігрове проектування;
- ігри, ділові ігри;

Критерії вибору методів навчання

Методи навчання повинні відповідати:

- принципам навчання;
- цілям і задачам навчання;
- змісту теми, що вивчається;
- періоду навчання;
- навчальним можливостям учнів: інтелектуальним, віковим, психологічним, рівню підготовленості.
- наявним умовам та відведеному для навчання часу;
- наявному дидактичному і матеріально-технічному забезпеченню;
- можливостям педагога: досвіду, рівню наполегливості, педагогічним здібностям, особистим якостям.